

Др **Милена Максимовић**
Филозофски факултет Пале
maksimovicm@sbb.rs

УДК: 016:004.087
DOI: 10.7251/BSCSR1405003M

ВРЕДНОВАЊЕ БИБЛИОГРАФИЈЕ У ЕЛЕКТРОНСКОМ ОКРУЖЕЊУ¹

Сажетак: Библиографско мишљење је подложно захтјевима историјског и друштвеног тренутка. У том смислу мијењају се услови, начин рада, вредновање и представљање библиографије. Сам однос према науци и култури у нашем друштву одражава се и на однос према библиографији. Библиографија је намијењена посебној популацији корисника из научних и стваралачких професија. Библиографска трансформација знања представља интелектуални посао, који захтијева од библиографа способност спознавања, запажања и вредновања. Вредновање библиографије и њена презентација у електронском окружењу све мање добија на значају. Неповољан однос према науци и култури у новим друштвеним односима, неприродно оставља и библиографију на маргини у развоју савременог библиотекарства у цјелини. Аутор се у овом раду углавном бави проблемима вредновања библиографије и настоји да учинити бар мали прилог њеној афирмацији.

Кључне ријечи: Библиографија, вредновање библиографије, електронска библиографија, штампана библиографија.

Библиографско мишљење

Библиографско мишљење је подложно захтјевима историјског и друштвеног тренутка. У том смислу мијењају се услови, начин рада, вредновање и представљање библиографије.

Израз библиографија настао је од грчке ријечи БИБЛИОН - књига и ГРАФЕН - писати и користи се првобитно у значењу ознаке за писање или преписивање

¹ Рад саопштен на Стручно-научном скупу одржаном у Народној библиотеци Србије 3.11. 2012. године под називом *Српска национална библиографија*.

књига. Приликом каснијих дефиниција библиографије неминовно се укључује и њен историјски контекст, па имамо и различита значења. Од средине 17. стољећа израз библиографија се користи у данашњем значењу, као попис или опис књига и других штампаних или рукописних текстова, као и материјала који немају изричит облик.

Библиографија као наука која има и сопствене научне методе била је подложна промјенама у теоријском, а и практичном смислу. Можемо слободно потврдити ријечи теоретичара библиографије В. Максимовића који каже да је библиографија *прије свега стваралачка, стручна и научна дјелатност, неодвојива од осталих знанствених дисциплина, која даје веома разноврстан богат извор података и обавјештења*². Без обзира на све различитости, библиографија је присутна у научном смислу и теорија библиографије данас покушава да споји теоријско размишљање са иновантним рјешењима у пракси. Често се оно своди на властита искуства појединаца који настоје да представе њену комплексност.

Теорија библиографије треба да посвети више пажње социолошком аспекту развоја друштва, гдје библиографску информацију посматрамо као начин комуникације између корисника и досадашњих истраживања. Библиографија је намијењена посебној популацији корисника из научних и стваралачких професија. Према ријечима Валерије Павловић Леон³, библиографска трансформација знања представља интелектуални посао, који захтијева од библиографа способност спознавања, запажања и вредновања. Како ћемо је у библиографској пракси преточити и у ком ће она облику бити, зависи од историјских социокултурних при-

² Војислав Максимовић: *Основе теорије библиографије са примјерима*. 2. доп. изд. (Српско Сарајево: Филозофски факултет, 2003), 16.

³ Валериј Павловић Леон „Библиографска трансформација знања“, У *Библиотека као огледало васељење*. Изабрао и приредио Добрило Аранитовић. (Београд : Службени гласник и Библиотека Инђија, 2009), 383-396.

лика и захтјева пред које нас друштво поставља. Промјена статуса штампаних извора информација и пораст електронске продукције доводе у пракси до нове библиографске реалности. Промјена критерија и оцјене, као и начина понашања корисника у електронском окружењу наводе нас на један нови теоријски, али и практични приступ.

Данас наука и култура узмичу пред неким новим вриједностима. Мијења се систем образовања и све више је присутно мишљење о брзом стицању знања. Примјена рачунара, од основног до високог образовања, ствара будуће истраживаче и научнике који су одрасли на другим вриједностима и начину рада. Губи се интересовање за многе озбиљне научне теме, а и стрпљење у истраживачком смислу. Библиотеке организују свој рад уз помоћ савремених технологија и питамо се како прилагодити све послове новом процесу и брзини коју захтијева електронско окружење.

Сам однос према науци и култури, одражава се и на афирмацију библиографије. Узрочно последнички ланац промјена у култури према тумачењу Константина Григорјевича Фрумкина доводи до *доминације прагматике у начину живота, судара са реалном стварношћу, рађања и убрзања ритма рецепције информација и рушења истовремено њеног садржаја, који се разбија на мноштво фрагмената и различитих стилова. Такав преображај информатичког поља у коме обитава човјек, приморава га да преуређује своје мишљење и перцепцију у режим који сам назива алтернационим, за који је карактеристично брзо пребацивање са једног фрагмента информационог на други...Интернет и нове комуникације не само да стварају, већ у већој мјери олакшавају и изражавају нови однос човјека према информацији. Сходно томе појављује се и израз алтернацина култура што представља чешићу употребу*

*фрагментарних информација, а то доводи и до разбијања информација на прагматички употребљив фрагмент.*⁴

Библиотеке осавремењавају своје сервисе за бржи приступ и трансформацију знања, која се врши између појединаца. У библиографском смислу свака израђена библиографија представља и ново трансформисано знање. Библиографска трансформација знања као посебан мисаони процес у коме се образује нови сиже, гдје се врши преображај интерације између персоналног знања, библиографа и корисника, образује се оно што можемо назвати новом трансформацијом знања. Тај процес треба и теоријски сагледати са више различитих аспеката.⁵

Електронски каталози претраживи по свим параметрима и сложеним упитима, дају одговоре на многа питања које нисмо могли раније добити преко лисног или штампаног каталога. Сличности и разлике између библиографије и каталога у времену штампарске продукције било је једноставније дефинисати. Можда ће нам сада тај принцип помоћи да нађемо одговоре на питања о статусу и вредновању библиографије у електронском окружењу.

Теоријски и методолошки приступ у изради библиографије

У високоразвијеним земљама текуће и ретроспективне националне библиографије се најчешће израђују у електронском облику. У новом електронском окружењу питамо се: које нам и какве све библиографије требају? Одговори на та питања зависе свакако од развијености нашег друштва, могућности и његових потреба. Наше теоријске расправе о овим питањима су ријетке, а често и усамљене.

⁴ Константин Григорјевич Фрумкин: „Одакле прети опасност према књизи“. У *Пачевачко читалиште*, 10, 19, (новембар 2011), 87.

⁵ Исто. Валериј Павловић Леон: „Библиографска трансформација знања“.

Нешто чешће се бавимо критеријумима за израду библиографија. Неопходно је истаћи предности нових технологија у изради библиографије, али сагледати и иновантно размишљање стручњака који треба да бира већ научно верификован начин рада са новим захтјевима.⁶

Развој науке и појава нових научних дисциплина доводи до повећања броја часописа, научних публикација, зборника радова, монографија и других публикација у којима су објављени научни радови и библиографије. Библиографије, у односу на остале посреднике у информацијама, треба да пронађу своје мјесто у систему информација. Са становишта истраживача значајне су нарочито ретроспективне, стручне и персоналне библиографије. Националне текуће библиографије имају културолошку вриједност и значајне су за очување и изучавање националног идентитета једног народа. Њихов карактер је трајне вриједности и пожељне су и у штампаном и електронском облику.

У пракси се штампају разне врсте библиографија и раде их различити појединци и институције. Оне представљају важно полазиште за истраживача, а и библиотекарима представљају добар путоказ за даље истраживање. Сачињене су и према различитим принципима и методама. Колико су поуздане и употребљиве често немамо изражено мишљење научне јавности, а ни библиотечке струке.

Оно што је сигурно је, да су оне у свакој науци корисне. Израда библиографија се покушава стандардизовати и подвести под јединствене принципе теоријског и практичног приступа. Спорост у том послу и недостатак институција у данашњем времену, оставиће још дуго слободан

⁶ Милена Максимовић: „Нова библиографска реалност“. У: *Библиотеке будућности перспективе и развој*. Зборник радова са стручног скупа Бијељина 21-23. април 2010. (Вишеград: Друштво библиотекара Републике Српске, 2011), 140.

простор појединцима, можемо слободно рећи ентузијастима у овој области.

Вредновање библиографије у електронском окружењу

Важна су сазнања која својства у теоријско методолошком смислу треба да посједује стручњак практичар. Спајање теоријског размишљања са иновантним рјешењима у пракси често је сведено на искуства појединаца. Покушаји стандардизације у изради библиографије, у електронском облику и окружењу, супротстављени су досадашњој слободи библиографске трансформације знања.

Библиографија се обликује на различите начине у зависности од избора, информација и њиховог вредновања. Електронска библиографија нас ограничава на библиотечку базу, у којој у недовољно уређеним системима имамо само дјелимичне информације. Такав начин рада ограничава свеобухватност података и система вредновања. Вредносна одлуке које доносимо обично нису довољно релевантне и искључују први принцип у изради библиографије, а то је, да се она ради са књигом у руци, а и њену исцрпност. За сумирање претходних знања о предмету истраживања се такође морамо ослањати на различите врсте докумената који су сада осим штампаног облика и у различитим форматима. То усложњава одабир и приступ грађи, као и њено вредновање. Пописивање грађе најједноставније је и најбрже из библиографских база података, али непоузданост тражи понекада провјеру и корекцију записа, што могу да раде само библиографи-библиотекари. Класификација библиографске грађе, али и њена структура је веома сложен посао. У зависности од врсте библиографије ту се огледа највећа слобода у раду, а и способност библиографа, да одговори научном задатку. Електронска библиографија је ограничена на одређен и мали број

стручњака који се њоме баве, али има предности у приступу и могућностима њене допуне.⁷

Програмским рјешењима претраживања, уноса и исписа библиографије, као што је случај у систему COBISS, баве се тимови људи у националним библиотекама. Та рјешења нас ограничавају и упућују на стандардизацију и израду библиографија у оквиру институција⁸.

Очито да научна јавност много озбиљније схвата потребу израде библиографија и њиховог кориштења у научне сврхе. У горе наведеном препознајемо тенденцију да се озбиљним истраживачким послом, као што је библиографија, у новом електронском окружењу, баве тимови стручњака концентрисани у библиотечким установама. Њима су супротстављени стручњаци и појединци, који израђују разне библиографије, самостално или у пројектним тимовима, и стечена искуства у штампаном облику презентују научној јавности. Да ли и колико се бавимо овим проблемом и њиховим вредновањем?

Закључно разматрање

Проблеми у нашој библиографској пракси се јављају из неспремности државе да се овом проблематиком озбиљно бави, јер она изискује већа материјална улагања, а вјерова-

⁷ Гордана Ђилас: „Персоналне библиографије у електронском окружењу“. У Електронска библиотека. Међународна научна конференција Електронска библиотека, Београд, 25-28. 09. 2008. уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић, (Београд: Филолошки факултет, 2009), 595-607.

⁸http://www.cobiss.net/platforma_cobiss-SR.htm. У упутству назначено је да „При изради Personalnih bibliografija □□Bibliografija ustanova □□Bibliografija istraživačkih grupa * □□Bibliografija prinova, kao i na njihovo sortiranje i ispis (ispis bibliografskih jedinica moguć je u tri oblika: ISBD, ISO 690, IEEE, s apstraktom ili bez njega, u jednoj ili dvije kolone, s registrima: naslova, imena, predmetnih odrednica ili UDK brojeva; moguć je i prijenos bibliografija u formatima COBISS, HTML, LaTeX ili XML) kod nas se koriste uputstva COBISS platforma“.

тно и у нашем недовољном ангажовању у представљању значаја библиографије научној јавности.

За израду електронских библиографија, којима треба да су посвећени тимови истакнутих стручњака и научника у библиотекарству, потребно је обезбедити све претпоставке. Аутоматизација у овом послу тражи већу професионализацију, научну валидност и вредновање.

Већина библиотека у Републици Српској није у систему узајамне каталогизације, па не постоје ни основне могућности за израду електронских библиографија. Прецизност података, нормативна база аутора, редакција каталога и добра програмска рјешења само су основа за иновантна размишљања.

Питањима теорије и праксе библиографије и њеног вредновања у електронском окружењу, је посао којим се треба бавити читав тим људи. Скромни досадашњи резултати упућују нас на ентузијазам у библиографској теорији и пракси. Недостатак библиографског института се осјећа, како у теоријским истраживањима, тако и у практичној реализацији и доводе до шароликости у приступу, њеном вредновању и изради библиографија.

Зато је тешко бити научни радник у овако расцјепканом и парцијалном научном окружењу које је одраз сиромаштва и непрепознатљивости правих вриједности.

Литература:

1. Ђилас, Гордана: „Персоналне библиографије у електронском окружењу“. У *Електронска библиотека*. Међународна научна конференција Електронска библиотека, Београд, 25-28. 09. 2008. уредници Александра Вранеш, Љиљана Марковић, 595-607. Београд: Филолошки факултет, 2009.
2. Леон, Валериј Павловић „ Библиографска трансформација знања“, У *Библиотека као огледало васељење*. Изабрао и приредио Добрило Аранитовић.385-386, 392, Београд : Службени гласник и Библиотека Инђија, 2009.

3. Максимовић, Војислав. *Основе теорије библиографије са примјерима*. 2. доп. изд. Српско Сарајево: Филозофски факултет, 2003.
4. Максимовић, Милена: „Нова библиографска реалност“. У: *Библиотеке будућности перспективе и развој*. Зборник радова са стручног скупа Бијељина 21-23. април 2010, 140. (Вишеград: Друштво библиотекара Републике Српске, 2011).
5. Фрумкин, Константин Григорјевич: „Одакле прети опасност према књизи“. *Пачевачко читалиште*, 10, 19, (новембар 2011): 87.

Evaluation of bibliography in electronic environment

Summary: Bibliographic review is subject to the requirements of the historical and social moment. In this sense, conditions, methods, evaluation and bibliography presenting are changing. The attitude towards science and culture in our society reflects on the attitude towards bibliography. Bibliography is intended for a specific population of users from the scientific and creative professions. Bibliographic transformation of knowledge is an intellectual work, which requires the ability of perception, observation and evaluation from the bibliographer. Evaluation of bibliography and its presentation in an electronic environment is less and less gaining in importance. Unfavorable attitude toward science and culture in the new social relations leaves the bibliography, unnaturally, at the margins in the development of modern librarianship in general. In this work the author mainly deals with the problems of bibliography evaluation and tries to make at least a small contribution to its affirmation.

Key words: Bibliography, bibliography evaluation, electronic bibliography, printed bibliography.